

op visite zijn'

Florian en Lisa Sabarly met hun kinderen Rafael (op de trap) en Gregory in de winkel bij hun huis in de Haarlemmerstraat.

Hanni Berger in haar zitkamer, boven de wasserij in de Oude Leliestraat.

boven om te voeren. In de winkel stond de box, zodat ik ze in de gaten kon houden."

Later speelden de kinderen 'winkel-tje' in de winkel. "Ze mochten natuurlijk niet met vieze handen aan de kleding komen, maar als ze schoon waren, lieten we dat wel toe. Rafael trok me dan aan mijn vinger mee, haalde een overhemd uit een rek 'Hoe vind je deze? Mooi?' Die rekenden we dan zogenaamd af aan de kassa," zegt Lisa lachend.

Veel klanten weten inmiddels dat de familie Sabarly boven de winkel woont. Soms hangt er een handgeschreven briefje op de gesloten deur met 'Ben even naar het toilet. Over vijf minuten terug'.

Als een kind van één van de klanten nodig naar de wc moet, kan dat bij de Sabarlys in huis. "Ik heb boven op de bank wel eens een moeder haar kind laten voeren of iemand die zich niet lekker voelde een kop thee aangeboden."

Het leven in de winkel en thuis is sterk met elkaar verbonden en datervaart Lisa soms als een minpunt. "Je trekt nooit een deur achter je dicht om écht weg te zijn. Als ik door de

winkel loop om naar boven te gaan, zie ik altijd wel een kledingstuk wat ik recht wil hangen of een klusje dat ik nog moet doen."

In de zomermaanden lieten ze de deur wat langer openstaan en meteen stond een groepje klanten in de winkel, terwijl ze eigenlijk al dicht waren. "Tegelijkertijd zijn die dingen juist erg leuk. Klanten komen hier graag, juist vanwege persoonlijke benadering en de huiselijke sfeer."

Dat geldt ook voor Wasserij Sneeuw wit in de Oude Leliestraat, inmiddels een begrip in de Jordaan. Terwijl Hanni Berger in haar woning boven de wasserij koffie zet, rinkelt beneden voortdurend de winkelbel. Dan komt de zoveelste klant binnen om een zak met was- of stoomgoed te brengen. Hanni en haar man Rob zijn niet anders gewend en zijn behoorlijk 'immuun' voor het geluid geworden.

Ze werden verliefd tussen het wasgoed en wonen al 32 jaar boven hun wasserij. Rob Berger is geboren in het pand en werd er groot. Zijn ouders runden Wasserij Sneeuw wit, totdat hij in 1979 de zaak overnam met zijn

vrouw Hanni. Een jaar later verhuisden zijn ouders en kon het jonge, pas getrouwde stel boven de wasserij gaan wonen. "Fantastisch. De locatie, het huis. Het was zo'n mooie constructie," vindt Hanni.

Vooral toen ze kinderen kreeg, bleek het een uitkomst te zijn. Oppas had ze nooit nodig. "Onze kinderen hoefden nooit over te blijven, al wilden ze dat dan juist weer wel. Maar het was niet nodig: wij waren er altijd. Als peuters speelden ze in de winkel tussen de zakken wasgoed. Toen ze wat ouder waren gewoon bij ons op de stoep."

Hoewel het praktisch ideaal was, kwamen Hanni en Rob er al gauw achter dat ze af en toe even 'gras moesten zien'. Ze werkten van acht uur 's morgens tot acht uur 's avonds in de wasserij. Lange dagen, zwaar werk. "En dan wil je soms even vluchten. We hadden een caravan op Texel en daar gingen we elk weekend heen met de kinderen. Behalve als Ajax thuis speelde natuurlijk."

Dat is altijd zo gebleven. Inmiddels hebben Hanni en Rob een chalet gekocht op het eiland waar ze nog altijd regelmatig heen gaan.

Ook als Hanni doordeweeks een dagje vrij heeft, moet ze weg, het huis uit. "Als ik thuis zit, wordt het niks. Dan wordt er toch weer gebeld. Of ik loop door de winkel en dan zie ik iets wat ik nog moet doen."

Toen haar man de ziekte van Lyme kreeg en stopte met het werk in de wasserij, hebben ze een tijdje overwogen ermee op te houden. "Uiteindelijk besloten we dat ik zou blijven werken. Rob past boven op ons kleinkind. En ik ben zo blij dat we dat hebben gedaan. We houden van de buurt, van het huis. Dat is een gevoel, liefde. Net als met Ajax. Dat geef je niet zomaar op."

Hoofstad

Calatrava, Valencia

In Spanje denken ze de komende tijd circa honderd miljard euro nodig te hebben. Dat is duizend keer één miljoen, keer honderd. Als je het snel zegt valt het best mee.

Veertig van die honderd miljard zijn bedoeld om een paar banken overeind te houden, die overige zestig voor een regenachtige dag. Je kunt nooit weten.

Valencia is een stad die in schaal vergelijkbaar is met Amsterdam. Nadat in de jaren vijftig de Turia buiten de oevers was getreden, besloot men – in plaats van de kades een stukkie te verhogen – de hele rivier buitenom te leiden. Alsof we de Amstel door een kanaaltje in Geuzenveld zouden laten lopen. In de drooggevallen bedding werd een tien kilometer lang park aangelegd. Ter plaatse van de wat in versukkeling geraakte haven werd een groots ensemble van werken gepland die de stad in de vaart der volkeren zou moeten opstoten: *La ciudad de las artes y las ciencias*, de stad van kunst en wetenschap.

De opdracht om twee bruggen, een operagebouw, een sportpaleis, een evenementenhal en een oceanografisch pretpark te ontwerpen werd bijna als vanzelfsprekend verstrekt aan Santiago Calatrava. Deze in Valencia geboren en gevestigde architect was al wereldberoemd en wordt in Spanje gezien als de rechtmatige erfgenaam van de grote Gaudi.

De tevens als constructeur opgeleide Calatrava heeft een volstrekt eigen, zeer herkenbare signatuur. Aan zijn onmiskenbaar op de natuur geïnspireerde ontwerpen ligt vrijwel altijd een verbijsterende constructie ten grondslag, hetgeen hem wereldwijd opdrachten voor stadions, transporthubs en iconografische bruggen opleverde. In Nederland liet een burgemeester met een te grote broek aan hem drie bruggen in de Haarlemmermeer bouwen. De pinautomaten staan er nog na te smeulen.

In zijn geboortestad ging hij helemal los.

Uiterst gecompliceerde constructies, uitgevoerd in staal en beton en gebroken tegeltjes, zwaartekracht tartende dakoverstekken over onbegrijpelijk in elkaar steekende gebouwen, die in met spierwit glasmosaïek beplakte enkeldiepe vijvers staan.

Het operagebouw lijkt op een gigantisch naar adem happende vis, met een als een palmbiad uit gewapend beton hier ogenschijnlijk achteloos boven zwevende overkapping.

De sportaccommodatie doet nog het meest aan een reusachtige kever denken, maar dan zo groot als een kathedraal, de schalen betegeld met ultramarijn gebroken glas-

Iedere dummy kan zien dat dit Grote Architectuur is

mozaïek. Er is een adembenemende hangbrug aan flinterdunne ellenlange spankabels en een parkeergebouw dat eruit ziet als het skelet van een gestrande walvis, waar je een jumbojet in kunt stallen. Alsof je in *Starwars* bent beland: je verwacht elk moment een paar Wookies of een peloton Imperial Guards tegen het lijf te lopen en prinses Leia kan er zo een militaire parade afnemen.

Dit is Grote Architectuur, dat kan iedere dummy zien. Die lopen er dan ook in groten getale rond. Ondanks de toegenomen inkomsten uit de toeristenindustrie zit de regio Valencia volledig aan de grond en is er recentelijk om vijf miljard euro federale steun verzocht. Het hele project kostte de stad tien jaar geleden bijna anderhalf miljard euro. Duizend procent meer dan ons Stedelijk Museum.

Dat valt niet mee. Zelfs niet als je het snel zegt.

RONALD HOOFT
r.hoof@parool.nl

Stad van kunst en wetenschap.

FOTO FLORIS LOK

W maar **T** **W** = weergaloos, wereldklasse
G = gewoon goed
T = tegenvaller, kan zoveel beter
N = niet best, omrijden
Z = zand erover en aanstampen!